

NETHERLANDS
INSTITUTE
FOR NEUROSCIENCE
Sleep & Cognition

Amsterdam UMC
Universitair Medische Centra

UNIVERSITY
AMSTERDAM

Belemmert slapeloosheid het verwerken en verlichten van emoties??

Samenwerkende onderzoekers
waaronder Eus Van Someren

Geen belangenverstrengeling

Stelling: tijdens slaap rusten mijn hersenen uit

Belemmert slapeloosheid het verwerken en verlichten van emoties??

Samenwerkende onderzoekers
waaronder Eus Van Someren

Tijdens slaap *kan* veel gebeuren ..
... zoals opruimen van emoties

Emotionele geheugensporen
gevangen tussen verleden,
heden en toekomst

Wat is slaap? Slapen hersencellen?

Activiteit
van
zenuwcellen

--wakker-->

-----slaap----->

Awake – low voltage – random, fast

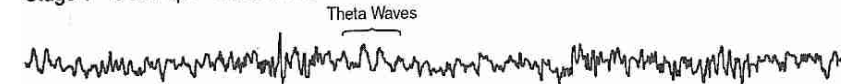

Drowsy – 8 to 12 cps – alpha waves

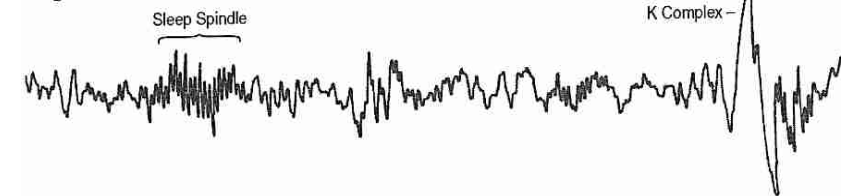

Slaap-EEG

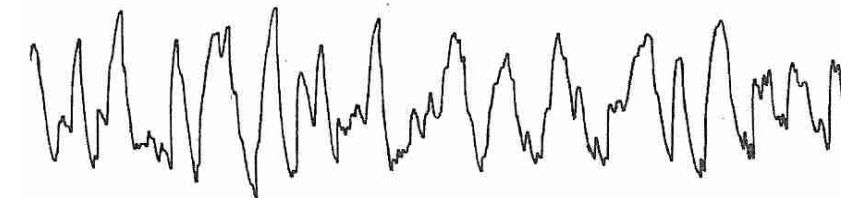
Stage 1 – 3 to 7 cps – theta waves

Stage 2 – 12 to 14 cps – sleep spindles and K complexes

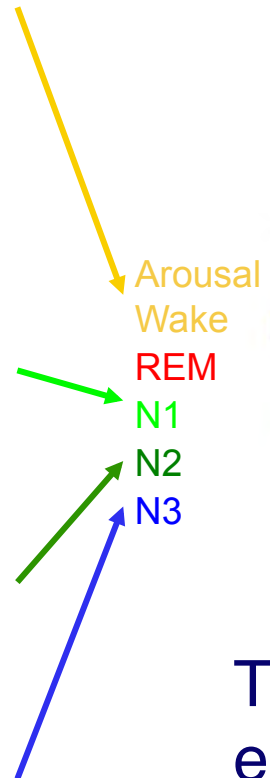
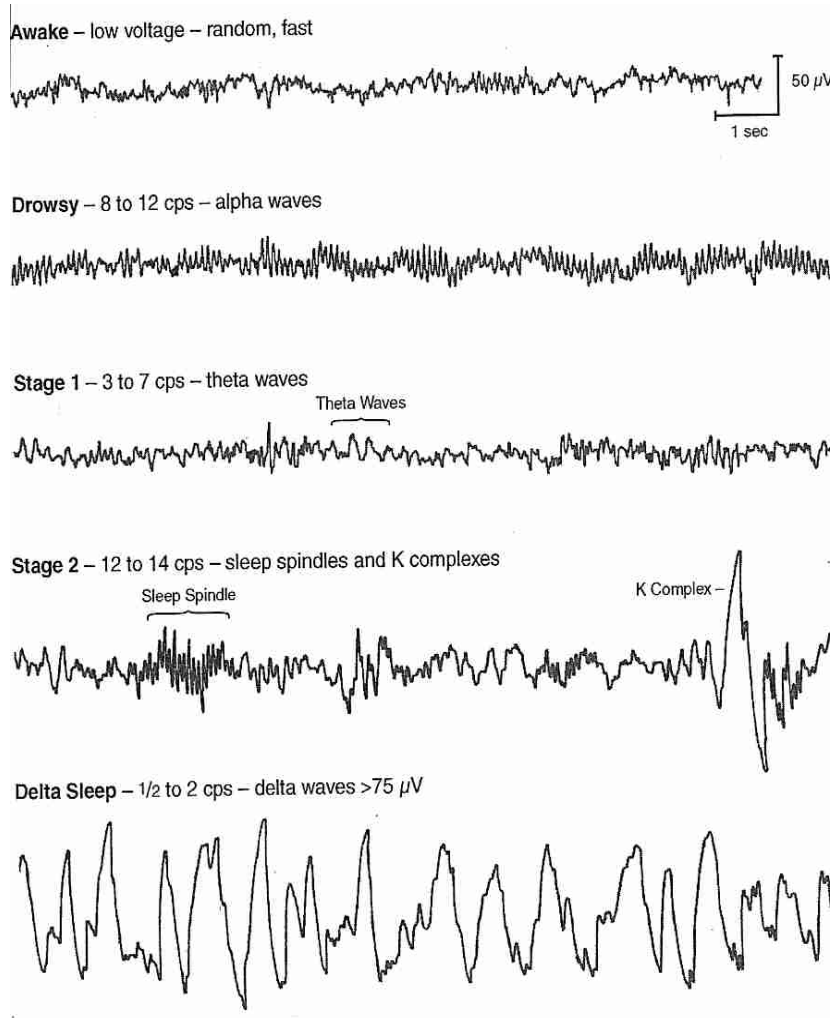

Delta Sleep – 1/2 to 2 cps – delta waves >75 μV

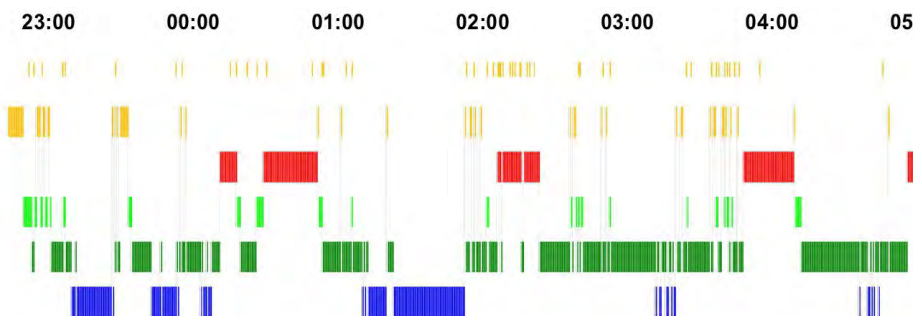

Samenvatting van een nacht slaap

polysomnogram (PSG)

Tijdens slaap is het brein **actief** en **kan** veel voor elkaar krijgen.. .. zoals **opruimen van emoties**

Wat is insomnie?

7% van de populatie heeft *aanhoudende klachten over slaap met gevolgen voor functioneren overdag*

Tweede meest voorkomende en kostbare *chronische* geestelijke gezondheidsprobleem

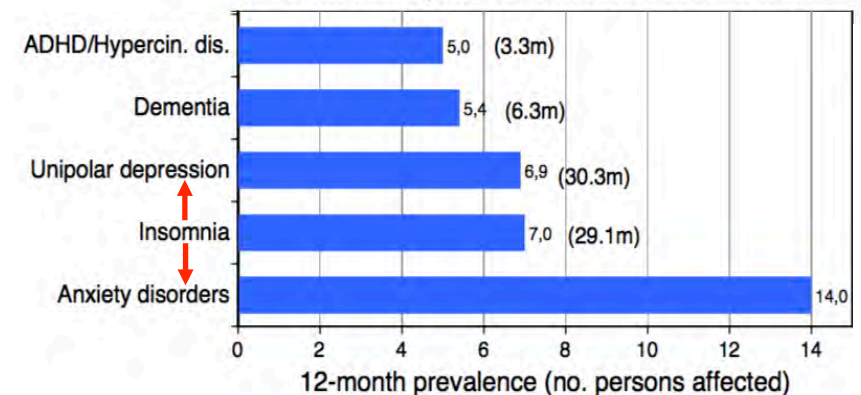
Belangrijkste risicofactor voor ontwikkelen van een depressie of angst/stress-stoornis: *maar waarom?*

Insomnia, angst, depressie en stress-stoornissen verschillen van de rotdag die ieder wel eens heeft:

Er 'een nachtje over slapen' helpt niet!

Stress, spanning en emotie wordt meegenomen naar de volgende dag. Elke nacht weer.

Top 5 Mental Disorders by prevalence (and estimated number of persons affected in millions)

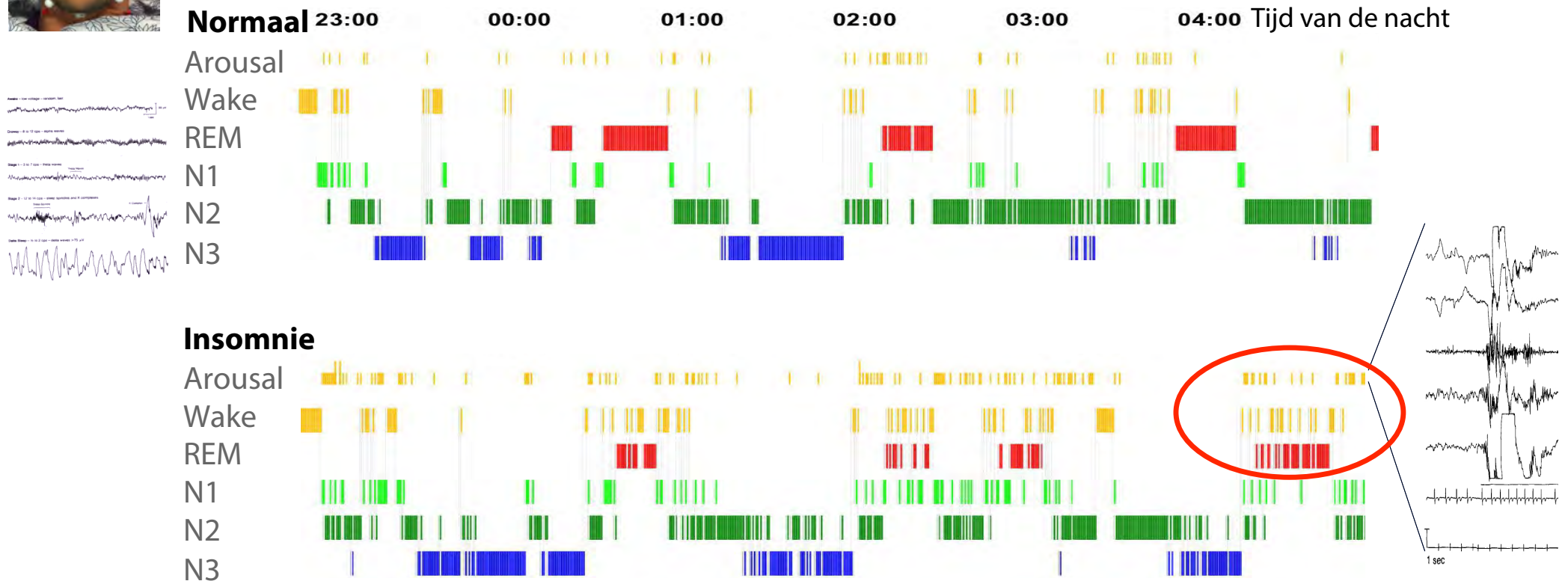

Rusteloze slaap bij insomnie, angst, depressie

Slaap-EEG, polysomnogram:

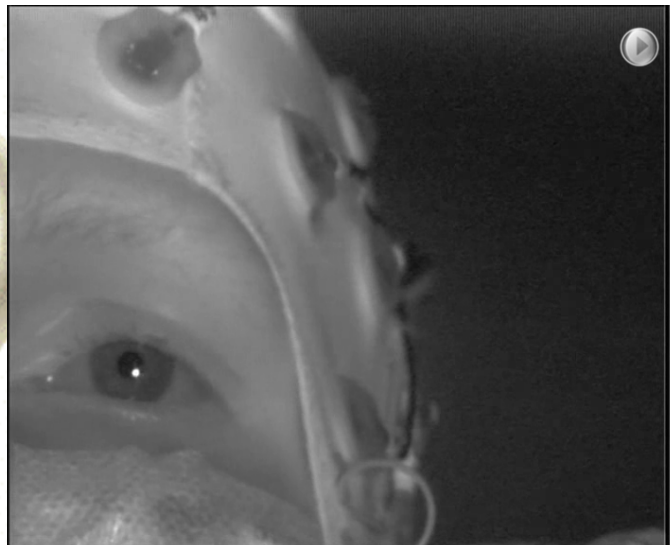
Vooral tijdens *REM* zijn slapelozen *rusteloos*

Feige 2008 J Sleep Res; Bonnet 2010 Sleep Med Rev; Riemann 2012 Pharmacopsychiatry;
Feige 2013 Int J Psychophysiol; Baglioni 2014 Sleep Med Rev

✨ ✨ Insomnie overdag lijkt *niet* op slaap-tekort!

Slaap-gedepriveerd

Subjectief:	lage arousal
Fysiologie:	lage arousal
Waak-EEG:	lage arousal
Slaap-EEG:	diep, continu

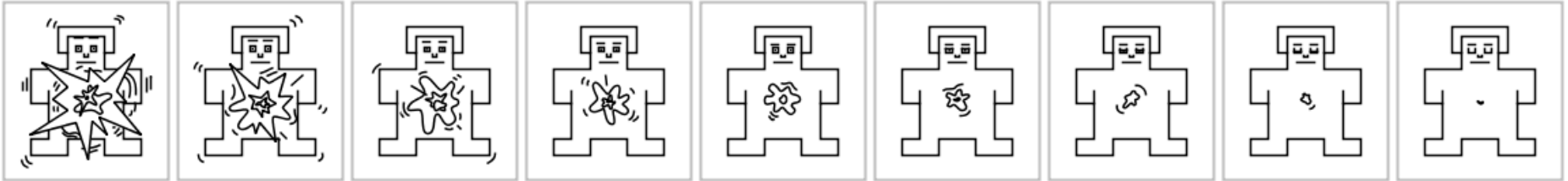
Lijkt op PTSD

Individuele verschillen in herstel na stress

snel herstel

langzaam herstel

... het emotionele geheugenspoor wil maar niet verdwijnen,
... aanhoudend 'hyper'.

Voorlopige indruk

Insomnie lijkt *niet* op slaaptekort.

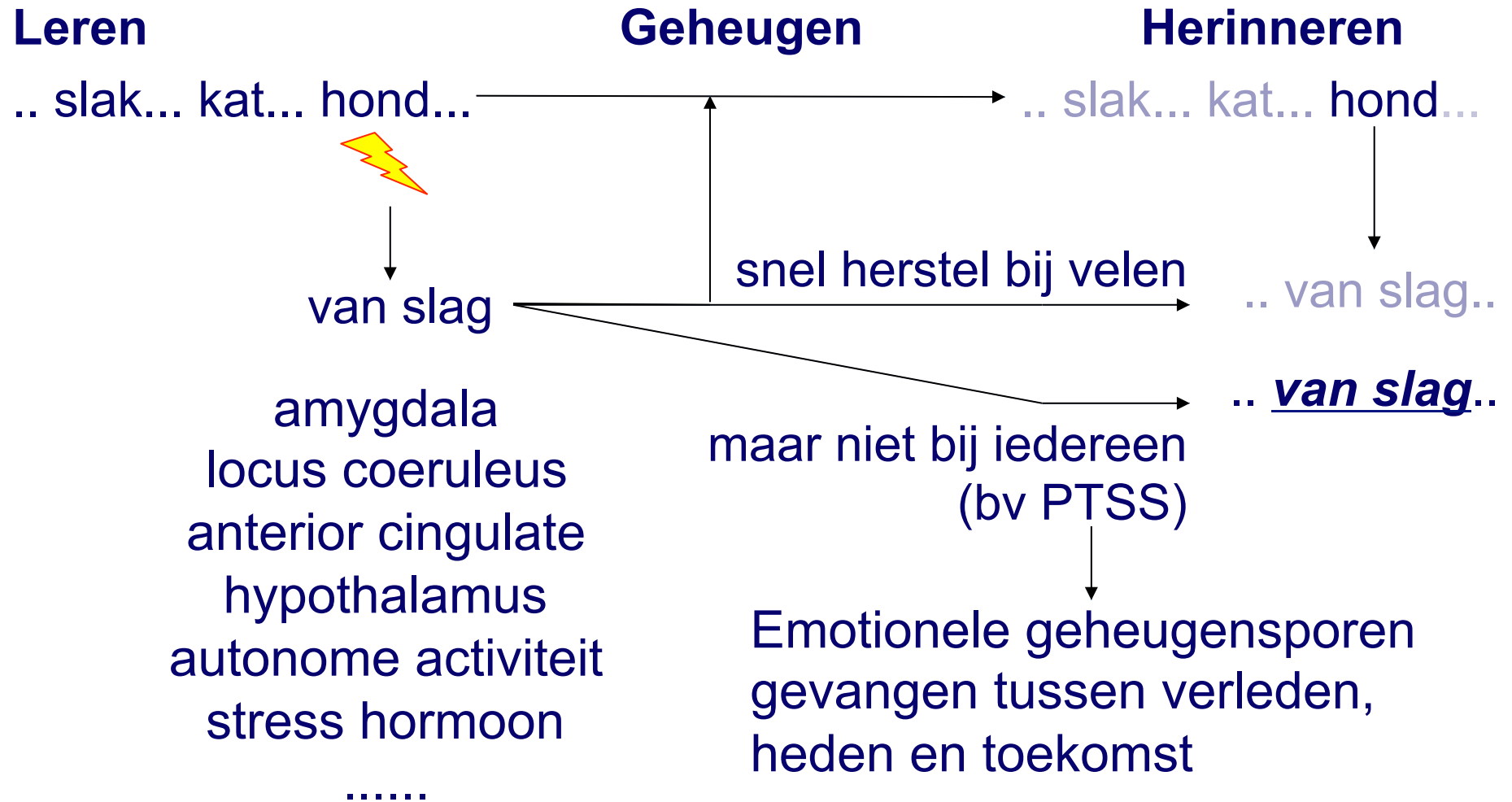
Insomnie lijkt op continue spanning.

Alsof emotionele geheugensporen maar niet willen verdwijnen

Emotioneel geheugspoor: twee betekenissen

Een vastzittend naar geheugenspoor verbreken

Vastzittende associatie

hond

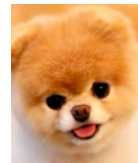
• *verbinding*
• *hersencellen*

van slag

amygdala
locus coeruleus
anteroventrale
hypothalamus
autonome respons
cortisol
van slag

Onverwachte associatie

leuke..
eh hond ;-(

• *verbinding*
• *plooibaar*

van slag

leuke ..
eh hond ;-(

• *verbinding*
• *plooibaar*

van slag

Noradrenaline (NA)

Propanolol

Hernieuwde associatie

hond

• *verbinding*
• *weer vast*

van slag

hond

• *verbinding*
• *verbroken*

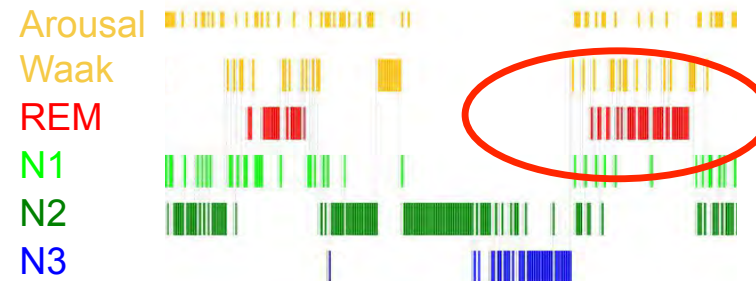
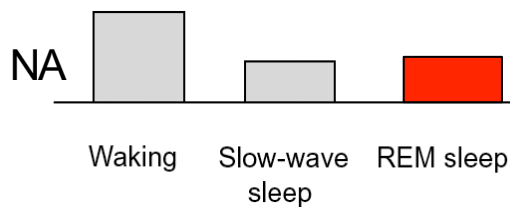
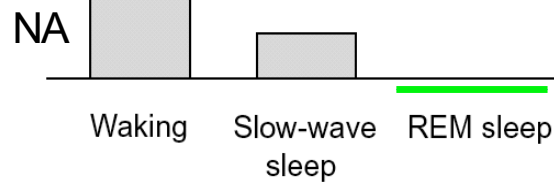
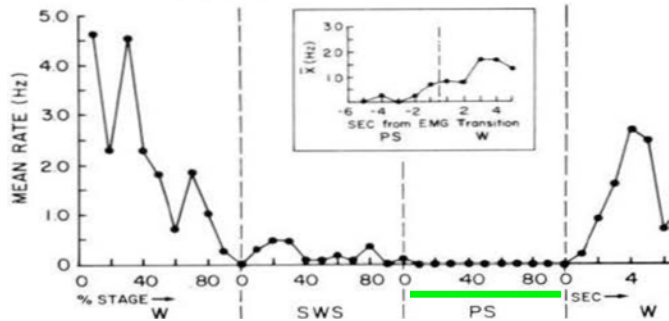
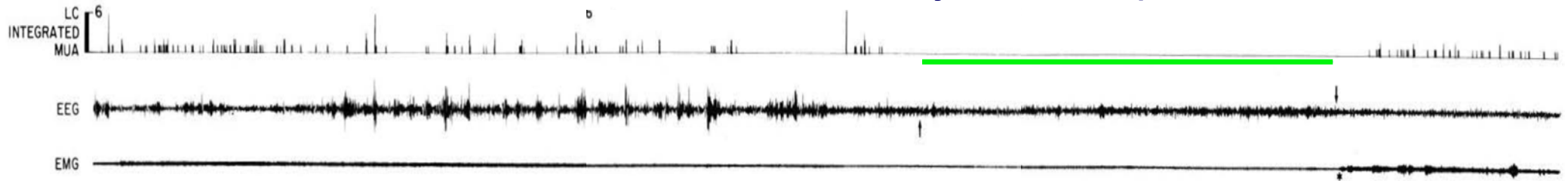
van slag

Onverwachte associatie + NA time-out helpen emotie opruimen

Rustige REM slaap is onze *enige* NA time-out

Activiteit van noradrenaline neuronen tijdens slaap en waak

Rusteloze REM: *nooit meer eens even vrij* van noradrenaline

Belemmert rusteloze REM emotieverwerking?

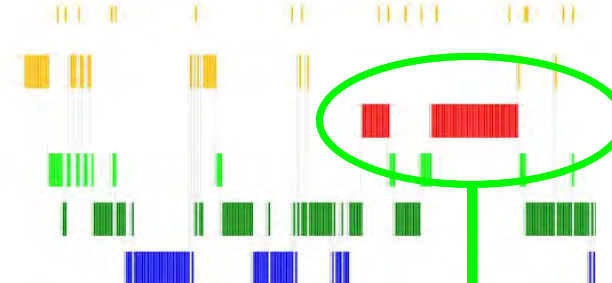
Normale slaap

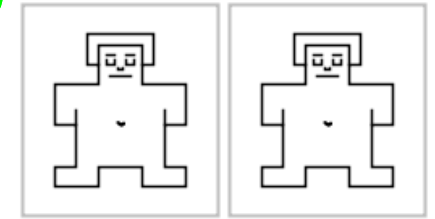
Slaap

Arousal
Waak
REM
N1
N2
N3

23:00 00:00 01:00

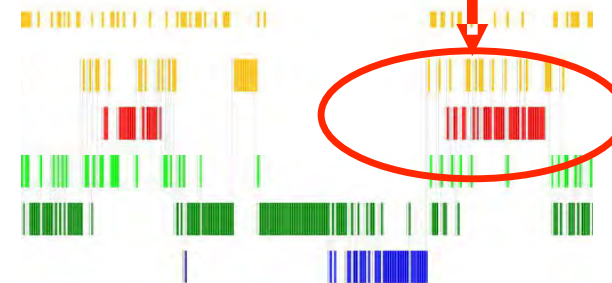
Morgen

Chronische slapeloosheid

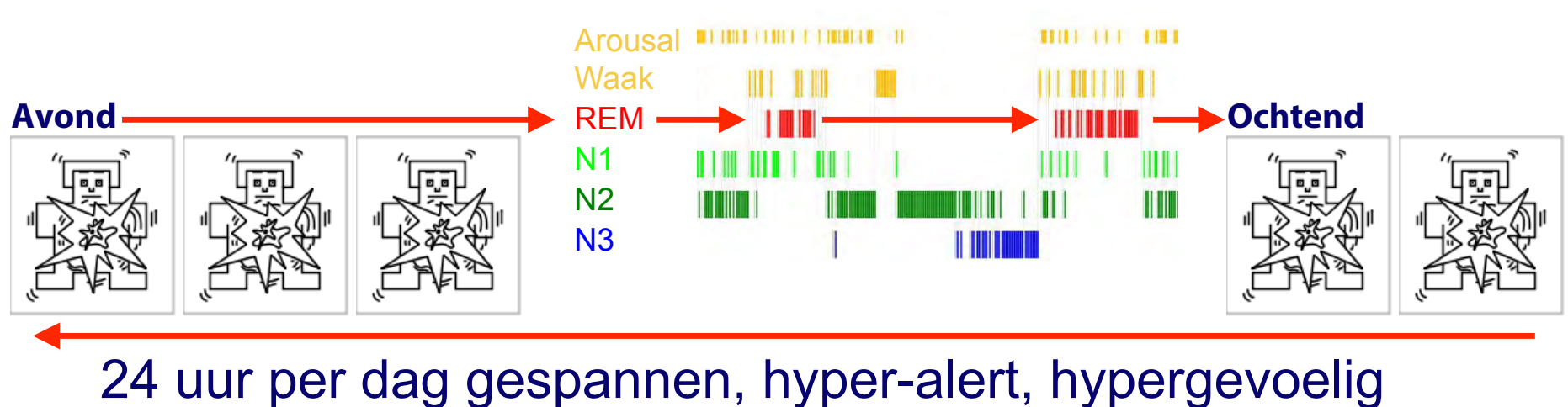

Arousal
Waak
REM
N1
N2
N3

✨ Belemmert rusteloze REM emotieverwerking?

Chronische slapeloosheid: een vicieuze cirkel?

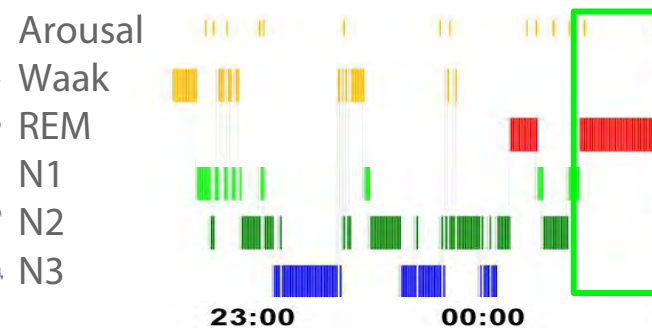
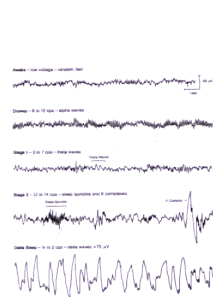

Hypothese: slaap zonder NA time-out verstoort ...

... aanpassen van verbindingen tussen hersencellen
... veranderen van emotionele geheugensporen

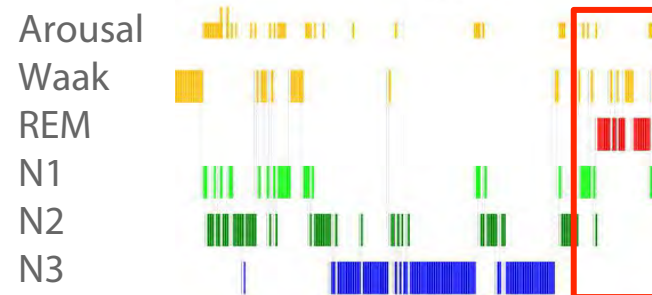
Rustige REM = LC/NA time-out => Nachtelijk opruimen emoties

Angst, Insomnie, Depressie, PTSD

Rusteloze REM = geen time-out => Emoties blijven of verergeren zelfs

Emotie onderzoek in het lab

International Affective Picture System?

Voel je je handen zweeten,
knieën knikken, hart kloppen
maag samentrekken?

Veel studies induceren
basale emoties met IAPS

Lang et al 2008 IAPS

Relevanter voor de klinische
praktijk zijn ***zelfbewuste emoties***

"Shame", In defense of shame, 2012, Oxford Press

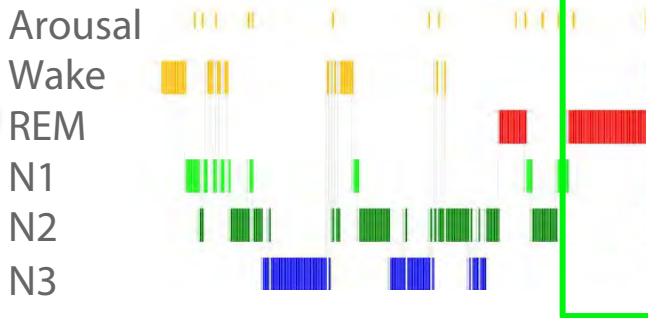

Onderzoek: emotie regulatie over de nacht heen

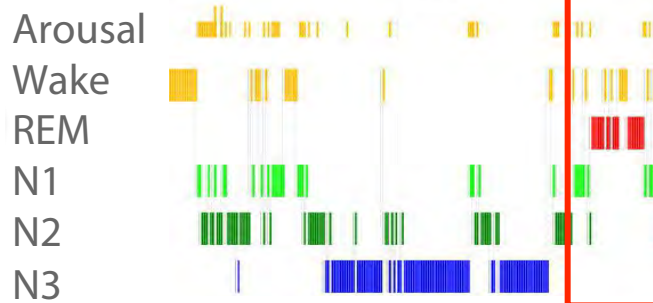
Controle 23:00

Geconsolideerde REM => *minder schaamte*

Insomnie

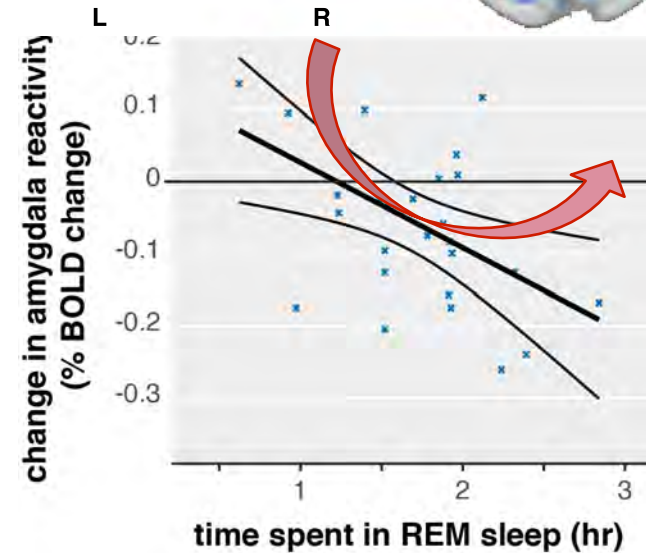
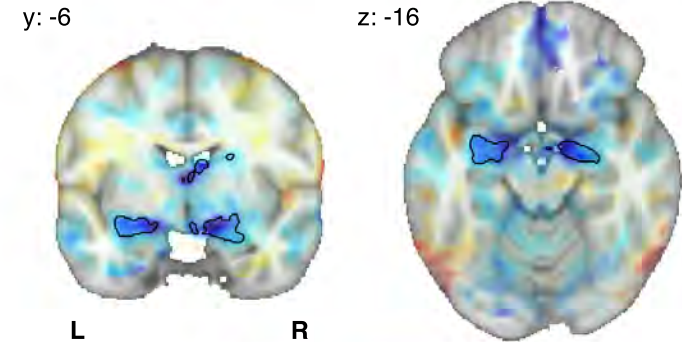
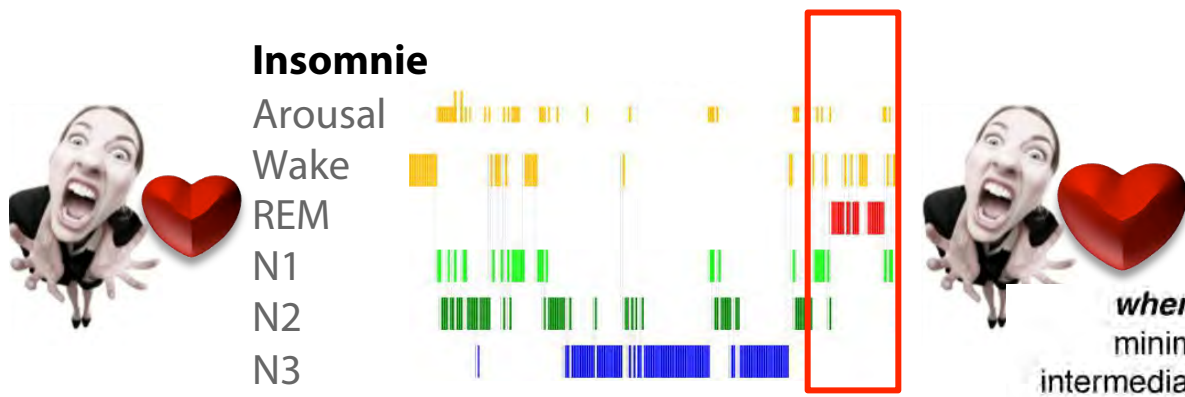
Explore » Entertainment and Media (27,213) » Performing Arts (2,408) » Singing (95)

Why You Hate Your Voice and How to Fix It

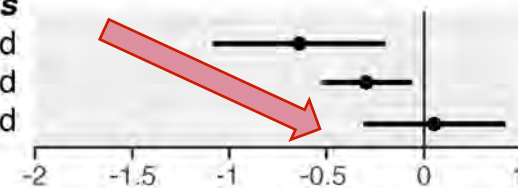

Amygdala adaptatie over de nacht heen

when REM sleep is
minimally interrupted
intermediately interrupted
maximally interrupted

elke nacht weer...

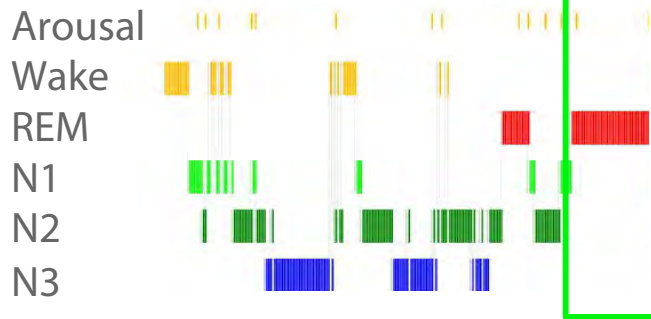

Emotieregulatie over een slapeloos leven heen

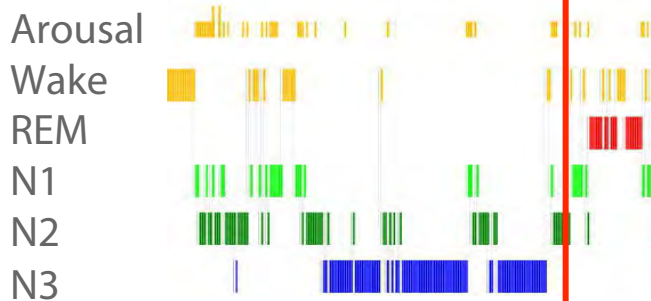

Rustige REM: minder activatie bij herbeleefde emotie

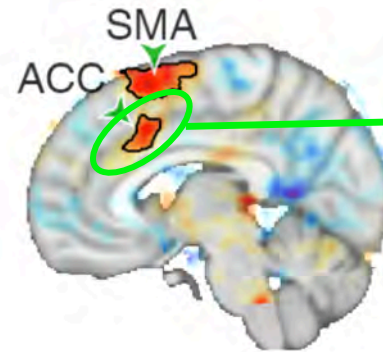
Controle 23:00

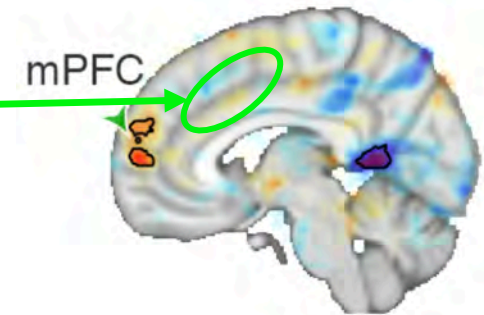
Insomnie

Nieuwe emotie

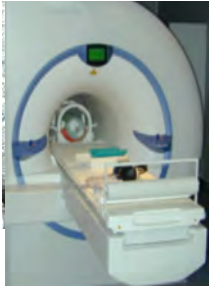

Herbeleefde emotie

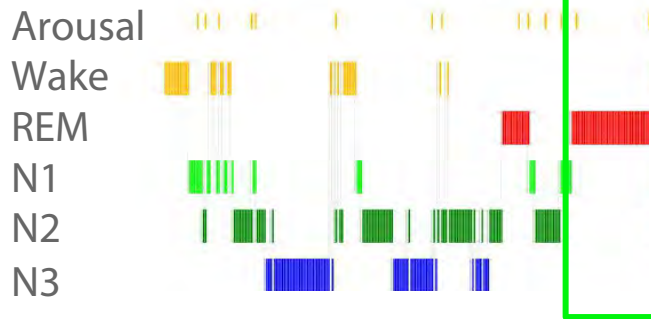

Emotieregulatie over een slapeloos leven heen

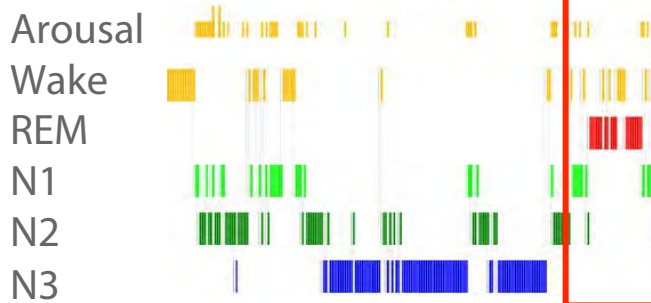

Rusteloze REM: herbeleefde emotie activeert het brein 'als nieuw'

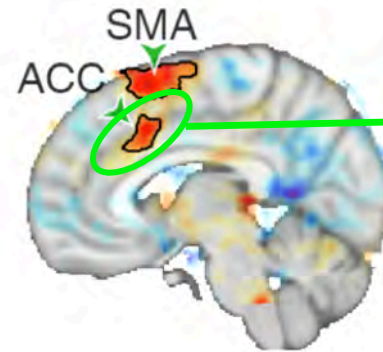
Controle 23:00 00:00

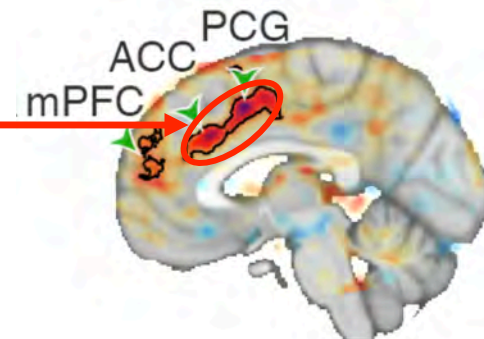
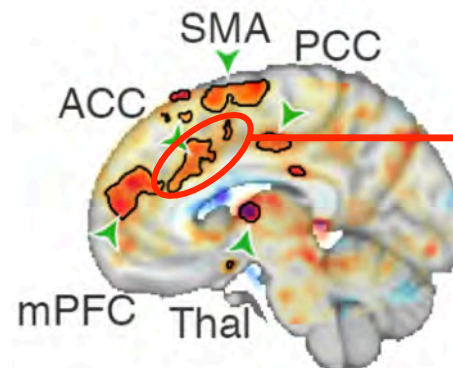
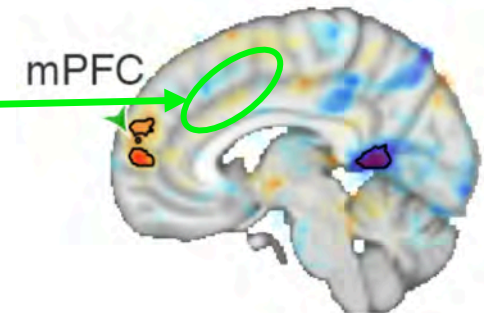
Insomnie

Nieuwe emotie

Herbeleefde emotie

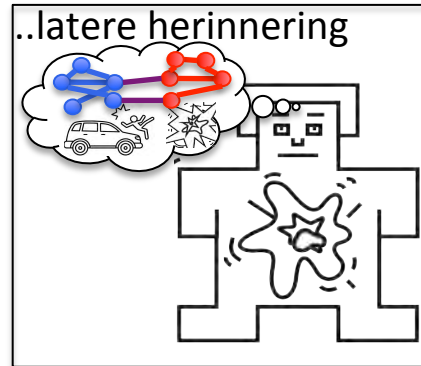
Rusteloze REM ruimt emoties niet goed op

Samengevat: geheugensporen aanpassen tijdens slaap

Emotionele ervaring koppelt neuronale verbindingen van feiten en spanning

Geheugenspoor: feiten herinneren triggert spanning

Geheugenspoor speelt af en past goed aan zonder noradrenaline (REM)

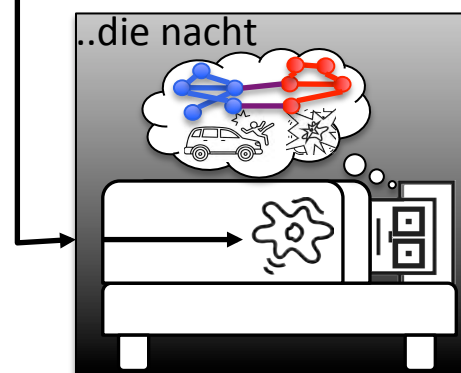
Geheugenspoor: feiten herinneren zonder spanning

Insomnie kwetsbaarheid:

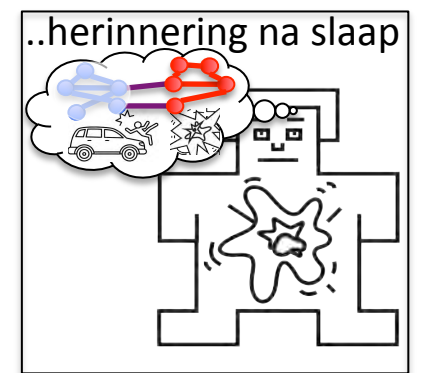
- stress, spanning en emotie verstoort slaap meer
- slaap brengt geen verlichting

Insomnie gevolg:

- stapeling van stress, spanning en emotie (ptsd, angst)
- uitputting (depressie)

Geheugenspoor speelt af maar past slecht aan met noradrenaline (REM)

Geheugenspoor: feiten herinneren triggert spanning

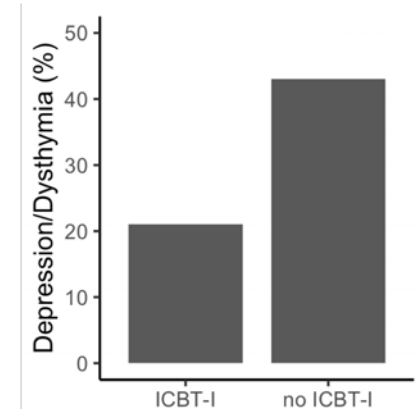

Aan de slag

Bestaande behandeling beschikbaar maken:

Cognitieve gedragstherapie voor insomnie (CGTI) verbetert slaap en vermindert risico op depressie:

Werkt het ook bij angst & stress-stoornissen?

Nieuw te proberen behandeling:

Nachtelijk noradrenaline (NA) remmen met bestaande medicatie

Fundamenteel onderzoek:

Wat doen hersencel-verbindingen en emotionele geheugensporen zonder noradrenaline time-out?

Vrijwilligers: slaapregister.nl en info@slaapregister.nl

NIN Amsterdam:

Anne Albers
Tessa Blanken
Tom Bressers
Roy Cox
Laura Dekkers
Jessica Foster-Dingley
Oti Lakbila-Kamal
Desi Kocevski
Jeanne Leerssen
Jennifer Ramautar
Joy Reesen
Bart Te Lindert
Glenn van der Lande
Wisse van der Meijden
Rick Wassing
Yi-Shu Wei

UvA

Frans Schalkwijk
Lucia Talamini

VU

Anke Hammerschlag
Philip Jansen
Danielle Posthuma
Sven Stringer
Kyoko Watanabe
Annemieke van Straten
Tanja van der Zweerde

Stichting ADF

Vrijwilligers: slaapregister.nl en info@slaapregister.nl

